
JOG, POLITIKA ÉS ÉRTÉK

Bán-Forgács Nóra

A TRANSZFORMATÍV ALKOTMÁNYOSSÁG DÉL-AMERIKAI MODELLJE⁷¹ – VENEZUELA –

DOI: <https://doi.org/10.25116/kozelitesek.2023.1-5>

Bevezető

Armin von Bogdandy jogtudós a „From: Transformative Constitutionalism in Latin America: The Emergence of a New *Ius Commune*” című könyvben hangsúlyozza: A jog társadalmi konstrukció. A jogalkotók, bíróságok és jogtudósok terminológiája nem független a jogtól, hanem része annak. A jogról alkotott koncepció tehát előfeltétele a jog alkotásának és alakításának. Ez igaz mind konkrét jogintézményekre, mint például a szólásszabadság vagy a tulajdonhoz való jog, mind pedig egész jogrendszerre, például a belső jogra vagy a nemzetközi jogra.⁷²

Ez a megállapítás egybeesik a tanulmány szemléletével, érvelésünkben minden alkotmányos gyakorlat mögött meghúzódik egy jogelméleti koncepció.⁷³ Amikor a jogról értekezünk, akkor ez feltételez egy jogfilozófiai elméletet a jog természetéről, a jog alapjairól, ezért az alkotmányos kérdések jogalapjait érinti.⁷⁴

Ezt az egységes szemléletet álláspontunk szerint tovább erősíti a közjogi kultúrában a demokrácia, az emberi jogok és a jogállam koncepciójának triumvirátusa,⁷⁵ amely – tesszük hozzá – tulajdonképpen nemcsak a tudományos diskurzust dominálja, hanem meghatározza a huszadik század jogfejlődésének karakterét. (Minden jogrendszer ehhez viszonyít: vagy tagadja a hármas egységet, vagy ezt kívánja elérni, illetve – ha a triumvirátus alatt működő demokrácia – akkor ezt a működést magyarázza.) Gárdos-Orosz Fruzsina rámutat: „Épp amennyire közmegegyezés látszik azonban abban, hogy

---

71 A tanulmány leíró részei egy készülő kötet Venezueláról szóló fejezetét képezik. Köszönet Halász Ivánnak, hogy felkérése nyomán alkalmat adott a kérdés újragondolására. Lásd: Bán-Forgács Nóra – Szentgáli Tóth Boldizsár: Venezuela alkotmányos rendszere, in: Halász-Szabó szerk.: *Alkotmány és Alkotmányozás Dél-Amerikában*, Ludovika, 2023 (tervezett).

72 Armin von Bogdandy – Eduardo Ferrer Mac-Gregor – Mariela Morales Antoniazzi – Flávia Piovesan – Ximena Soley ed. (2017): *Transformative Constitutionalism in Latin America: The Emergence of a New *Ius Commune** (Armin von Bogdandy et al.). Oxford, 3–5. o.

73 Lásd: Bán-Forgács Nóra: *A rendszerváltás és az adatvédelmi ombudsman Magyarországon, az adatvédelmi ombudsman alapjog-értelmezése*, L'Harmattan, 2022. 8. o.

74 Lásd: Ronald Dworkin: *Law's Empire*. Harvard University Press, 1986. 46. o. Idézi: Bán-Forgács Nóra: *A rendszerváltás és az adatvédelmi ombudsman Magyarországon, az adatvédelmi ombudsman alapjog-értelmezése*, L'Harmattan, 2022. 69. o.

75 Armin von Bogdandy – Eduardo Ferrer Mac-Gregor – Mariela Morales Antoniazzi – Flávia Piovesan – Ximena Soley ed. (2017): *Transformative Constitutionalism in Latin America: The Emergence of a New *Ius Commune** (Armin von Bogdandy et al.). Oxford, 3–5. o.

a jogállami értékek érvényesülése, illetve garantálása elengedhetetlen az állam működése során, annyira nincs közmegegyezés a jogállam(iság) pontos fogalmáról. A jogtudomány körében többféle definíció alakult ki, így különösen a klasszikus Albert V. Dicey,⁷⁶ a Lon Fuller⁷⁷ és a Joseph Raz⁷⁸ jogtudósok által kidolgozott meghatározások a legismertebbek. Ezek a meghatározások elsősorban a jogállamiság mint az állam joghoz kötöttsége és a polgári jogegyenlőség általános alapelveit foglalják össze. Bár a jogállam a jogtudomány hosszú ideje egyik kiemelt kutatási területe, az igazolásáról, tartalmáról és hatáiról napjainkban is folyamatosan intenzív tudományos diskurzus folyik.⁷⁹

Transzformatív alkotmányosság

Bogdandy hangsúlyozza, a transzformatív alkotmányosság, amint azt a dél-afrikai eset a legvilágosabban mutatja, globális jelenség. Ezért a latin-amerikai fejlődési pálya érdekes lehet a világ más részein is, különösen összehasonlító és többszintű dimenziói miatt. Külön fontosak azok a felismerések, amelyek az aktivista bíróságok társadalmi átalakulásokban betöltött szerepével foglalkoznak, a belső jogrendszer és a nemzetközi jog kapcsolatával, valamint a civil társadalom és a nemzetközi transznacionális aktivizmus kapcsolatával. Latin-Amerika továbbá jelentős tapasztalatokkal rendelkezik a gyenge közintézmények jelenségével kapcsolatban, ami egyre nagyobb jelentőséggel bír a globális jelenségek vizsgálatában.⁸⁰

Fröhlich Johanna alkotmányjogász hangsúlyozza, hogy a latin-amerikai transzformatív alkotmányok gyenge normatív közegben születtek. Egyrészt tradicionálisan beszélhetünk az alkotmányok gyakori változtatásáról (lásd lent) és gyenge normativitásáról, másrészt beszélhetünk a gyenge normatív intézményi és jogszabályi környezetről (és jogi kultúráról).⁸¹ Fontos azonban hangsúlyozni, hogy Dél-Amerikában a „jog” nem gyenge. A jogintézményeknek, különösen a közjogi intézményeknek többszáz éves hagyományai vannak. Talán úgy fogalmazhatunk, hogy „egyenlőtlenül hatékony”⁸² jogintézmények működnek.

Venezuela példáját véve, az új alkotmány elfogadásával Hugo Chávez sajátos társadalmi rendszert alakított ki 1999-ben (lásd később).

Ezt azonban – mint Latin-Amerikában szinte mindig – gazdasági és társadalmi válság előzte meg. Venezuela romló gazdasága 1980–1997 között az export (elsősorban kőolaj) és import rossz arányszámait mutatta, a magas behozatal a feldolgozóipar GDP-jének további csökkenését okozta,

76 Dicey, Albert V. (1957): *An Introduction to the Study of the Law of the Constitution*, 10th ed. London, Macmillan & Co.

77 Fuller, Lon L. (1995): Az erkölcs, ami lehetővé teszi a jogot, in: Takács Péter szerk.: *Joguralom és jogállam*, Budapest, ELTE ÁJK

78 Raz, Joseph (1979): The Rule of Law and Its Virtue, in: Raz, Joseph: *The Authority of Law – Essays on Law and Morality*, Oxford, Clarendon Press

79 Gárdos-Orosz Fruzsina – Halász Iván szerk. (2019): *Bevezetés az Alkotmányjogba – Alapfogalmak*, Dialóg Campus Kiadó, 49. o.

80 Armin von Bogdandy – Eduardo Ferrer Mac-Gregor – Mariela Morales Antoniazzi – Flávia Piovesan – Ximena Soley ed. (2017): *Transformative Constitutionalism in Latin America – The Emergence of a New Ius Commune* (Armin von Bogdandy et al.), Oxford, 8. o.

81 Fröhlich Johanna (2021): *More flexibility in favor of constitutional stability? What breaking amendment rules in Ecuador can teach us*, ICON (2021), Vol. 19 No. 3. 980–983. o.

82 Armin von Bogdandy – Eduardo Ferrer Mac-Gregor – Mariela Morales Antoniazzi – Flávia Piovesan – Ximena Soley ed. (2017): *Transformative Constitutionalism in Latin America – The Emergence of a New Ius Commune* (Armin von Bogdandy, et al), Oxford, 9. o.

a mezőgazdaság alacsony termelékenysége tovább romlott, az élelmiszeripar különösen hanyatlott, főként Chavez hatalomátvételét megelőzően, 1992 és 1996 között.⁸³ Venezuelában Chavez előtt a külföldi befektetések aránya csökkent, amit nem tudott ellensúlyozni az olajkitermelés sem. Ehhez képest a kormányzat kiadásai változatlanul magasak voltak, ráadásul a fogyasztási termékeket (és a luxustermékeket is) állami támogatásban részesítették. A behozatal jelentős növekedése nyilvánvalóan jelentős károkat okozott a helyi kis- és középtermelésben és azon kívül is. Más gazdasági indoka nem volt ennek a gazdaságpolitikának, mint hogy segítette csökkenteni az inflációs arányokat. Mindezek következtében az ország külső adóssága 1990-ben elérte a GDP 75%-át. A tizenöt évig tartó recesszió, csökkenő gazdasági növekedés és a növekvő munkanélküliség súlyosbította a szociális körülményeket Venezuelában, ahol szegénység és a városokban az erőszak kezdett eluralkodni. Ez a forgatókönyv hozta létre a Chávez és politikai mozgalma által képviselt politikai változásokat.⁸⁴

Kalocsai Kinga szerint a bolívarizmus főbb elvei talán így foglalhatóak össze: Venezuela gazdasági és politikai szuverenitása elsősorban az USA-val szemben meghatározó (antiimperializmus); új részvételi demokráciára van szükség: a közügyekben demokratikus részvételre (a nép közvetlen politikai részvétele választásokon és népszavazásokon keresztül); gazdasági integritáshoz önálló gazdaságra van szükség, amely a belső termelőerőket kiaknázza; az ország fő nyersanyagforrásának kihasználása egyenlőségi elven kell történnjen.⁸⁵

Chávez a 2006-os választási győzelme után alakítja ki politikáját részletesen. Kalocsai hangsúlyozza, hogy eszerint Venezuela a XXI. század szocializmusáig öt alapvető szakaszon, egymásra épülő folyamatokon, „motorokon” keresztül jut el. Az első „motor” az elnöki hatalom megerősítése (a elnöki mandátumok száma korlátozásának megszüntetése); a második az alkotmányos reform (az állam szocialista átalakítása), a harmadik pedig a szocialista értékeken nyugvó erkölcs és kultúra elterjesztése. A negyedik „motor” a belső hatalmi viszonyok átalakítása a szocialista értékek alapján, a részvételi demokrácia érdekében; végül az ötödik, a végső cél: a demokratikus szocializmus, a népi hatalom kiteljesítése. E javaslatok a 2006-os népszavazáson elbuktak, de nagy részüket 2009-ben újabb népszavazáson megszavazták. „Chávez elnöksége kezdetétől a szegény rétegeket képviselte. Ennek érdekében missziókat, azaz különböző fejlesztési programokat kezdeményezett. E missziók segítségével számolta fel az analfabetizmust, s államosította a közszolgáltatásokat és a kőolajszektor is.”⁸⁶ A felsőfokú oktatási intézmények hallgatóinak létszáma több mint kétszeresére, az oktatásra fordított kiadások részaránya a GDP 1,8%-áról (1998) 4,5%-ára nőtt.⁸⁷ Az állami egészségügy fejlesztésére rendkívüli erőforrásokat vett Chavez igénybe, ami átmeneti sikerekkel járt.⁸⁸

83 Vitor Eduardo Schincariol (2020): Society and Economy in Venezuela – An Overview of the Bolivarian Period (1998–2018), Springer, 12–14. o.

84 Vitor Eduardo Schincariol (2020): Society and Economy in Venezuela – An Overview of the Bolivarian Period (1998–2018), Springer, 14–16. o.

85 Kalocsai Kinga: Venezuela: a bolívarizmustól a szocializmusig, *Eszmélet* 21. évf. 83. szám (2009. ősz) http://www.eszmelet.hu/kalocsai_kinga-venezuela-a-bolivarizmustol-a-szocializmusig/ (Letöltve: 2023. január 3)

86 Uo.

87 Uo.

88 Uo.

Kalocsai Kinga tanulmányában utal rá, hogy Chavez elnök kezdetben nem használta a „szocializmus” szót, hanem csupán antiimperializmust emlegetett. Később a „XXI. század szocializmusáról” beszél,⁸⁹ 2006-ban, az elnökválasztási kampányában pedig már következetesen „szocialista Venezueláról”; ekkor vált jelmondatává: „Szocializmus vagy halál!”⁹⁰

Közjogi előzmények

A Venezuelai Bolívari Köztársaság Dél-Amerika hetedik legnagyobb országa, 916,445 négyzetkilométer nagyságú,⁹¹ a kontinens egyik energiahordozókban és ásványkincsekben leggazdagabb országa.⁹² A latin-amerikai térség hatodik legnagyobb országa (Brazíliát, Argentínát, Perut, Kolumbiát és Bolíviát követően).⁹³ Mérsékelt és trópusi éghajlata miatt a mezőgazdasági adottságai is kedvezőek, területének 24,5%-a alkalmas agrártevékenységre. 2800 km hosszú partszakasza fontos kereskedelmi térséggé teszi.⁹⁴

Venezuela őslakosai karibi törzsek és elsősorban arawak indiánok voltak.⁹⁵ Lélekszámuk a spanyol hódításkor elérhette a háromszáz-négyszáz ezret. Kolumbusz Kristóf harmadik útja során fedezte fel Venezuelát, 1498-ban, amikor partra szállt a Karib-tengeri Trinidad szigetén.⁹⁶ Néhány nappal később Kolumbusz átszelte a Paria-öblöt⁹⁷ és Venezuelába érkezve a területet spanyol gyarmattá nyilvánította. Annak ellenére, hogy a spanyolok érkezésével az arawak törzseket kegyetlenül üldözték és megölték, a mai napig számos hagyományuk és befolyásuk bizonyítható az amerikai kontinens karibi térségében.⁹⁸

1717-ben a spanyol korona létrehozta az Új-granadai Alkirályságot, amely a mai Venezuela, Kolumbia, Panama és Ecuador államokat foglalta magába.⁹⁹ Venezuela a 18. század végén nyert nagyobb jelentőséget a Spanyol Birodalomban, amikor a gazdaság a kakaóexportra alapozva fellendült.¹⁰⁰

89 2004-ben az ellenzék megpróbálta alkotmányosan visszahívni Chavez az elnöki hatalomból népszavazás útján. Ez sikertelen maradt, ezután kezdte Chavez programját szocialistának nevezni. Lásd: Kalocsai Kinga, Venezuela: a bolivarizmustól a szocializmusig, *Eszmélet* 21. évf. 83. szám (2009. ősz) http://www.eszmelet.hu/kalocsai_kinga-venezuela-a-bolivarizmustol-a-szocializmusig/ (Letöltve: 2023. január 3)

90 Chávez szándéka szerint elmélete nem hasonlítható sem a korábbi, sem a jelenleg fennálló szocialista rendszerekhez: a volt szovjet vagy kelet-európai rendszerekhez éppúgy nem, mint a kubai kísérlethez, vagy az ázsiai modellekhez. Célja a részvételen alapuló demokratikus szocializmus kiépítése. Lásd: Kalocsai Kinga, Venezuela: a bolivarizmustól a szocializmusig, *Eszmélet* 21. évf. 83. szám (2009. ősz) http://www.eszmelet.hu/kalocsai_kinga-venezuela-a-bolivarizmustol-a-szocializmusig/ (Letöltve: 2023. január 3)

91 The World Factbook 2017. Washington D. C., CIA

92 Ennek ellenére kifejezetten fejletlen iparral rendelkeznek, a negatív gazdasági hatások az ország demokratikus fejlődésének akadályozói maradtak.

93 Hegedűs Barbara (2019): Venezuela, in: Szente-Varga Mónika – Bács Zoltán György (szerk.): *Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok*, Dialóg Campus, 163–164. o.

94 Uo.

95 Azon belül többségében lokono indián törzsek. <https://www.britannica.com/topic/Arawak> (Letöltve 2022.11.12).

96 Guillermo Morona (1964): *A History of Venezuela*, George Allen & Unwin Ltd, 30. o.

97 7800 km² területű beltengeri Trinidad és Tobago szigetét választja el Venezuela keleti partjaitól.

98 Az őslakosok pusztulásához az Európából behurcolt betegségek is erősen hozzájárultak. Lásd: Teresa A. Meade (): *A History of modern Latin America: 1800 to Present*, 1991. 28. o. Wiley-Blackwell, 2010.

99 A dél-amerikai spanyol gyarmatbirodalom egyik, 1717 és 1819 között fennálló közigazgatási egysége, alkirálysága volt. Guillermo Morona: *A History of Venezuela*, George Allen & Unwin Ltd., 1964. 64. o.; H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: *The History of Venezuela*, Greenwood Press Westport, Connecticut, London, 2005, 34–35. o.

100 Lásd: Bethell, L. (ed.): *The Cambridge History of Latin America* (The Cambridge History of Latin America), Cambridge University Press, Volume 4. 1986. 19. o.

1821-ben Venezuela a mai Kolumbiával, Panamával és Ecuadorral együtt, [Peru](#), [Brazília](#) és [Guyana](#) kisebb részeinek felölésével az 1830-ig fennálló Nagy-Kolumbiai Köztársaság részévé vált.¹⁰¹ Nagy-Kolumbia első elnöke a szabadságharcos Simon Bolívar lett,¹⁰² a köztársaság első alkotmányát a cucutai kongresszus fogadta el 1821-ben (Nagy-Kolumbia Alkotmánya). Az alkotmány tíz fejezetre és 91 cikkre oszlott; alapvetően egy unitárius centralizált államot hozott létre.

Venezuela 1830-ban önálló állam lett. Az ezt követő venezuelai időszakot súlyos kormányváltások, önkényuralom és anarchia jellemezte, egy sor katonai diktátor, úgynevezett caudillók irányították az országot, „megkülönböztethetetlen kis zsarnokok” időszaka volt ez.¹⁰³

Két nemzetközi közjogi esemény jellemzi a 19. század végét: Venezuela nem tudta rendezni Brit Guyanával (a mai Guyanával) közös keleti határának kérdését. „A venezuelai külpolitikát a tizenkilencedik század második felében Venezuela és Nagy-Britannia közötti határvita dominálta”.¹⁰⁴ Hosszas diplomáciai tárgyalások után végül 1899-ben egy választottbíróóság a kérdéses területet Nagy-Britanniának ítélte. Ennek ellenére Venezuela a mai napig fenntartja igényét a területekre, minden Venezuelában készült térképen szerepel guyanai terület mint Venezuela része („Zona en Reclamación”) felirattal.¹⁰⁵

Egy másik konfliktus, amely komoly nemzetközi feszültséghez vezetett, hogy Venezuela nem teljesítette a Nagy-Britanniának, Olaszországnak és Németországnak hitelek után fizetendő adósságrészleteket.¹⁰⁶ Válaszul a három európai ország 1902-ben haditengerészetét a térségbe küldte, a venezuelai tengeri kikötőket blokád alá vonták.¹⁰⁷

Az 1910-es években Venezuelában az olaj felfedezése segítette a nemzetgazdaság megerősítésében és így a központi hatalom fenntartásában.¹⁰⁸ Az első világháborút követően, az 1920-as évek végére Venezuela a világ legnagyobb olajexportőre lett, ami nemcsak a gazdasági fellendüléshez járult hozzá,¹⁰⁹ hanem lehetővé tette a kormány számára az ország teljes külföldi adósságának törlesztését is.¹¹⁰ Ennek ellenére, a lakosság széles rétege élt továbbra is szegénységben, elfogadható lakhatás, oktatás és egészségügy nélkül. Mint arra a bevezetőben utaltunk, az olajban gazdag, de gazdaságilag elhanyagolt országokra jellemző módon, Venezuela az alapvető termékek importjára támaszkodott, az ipari és a mezőgazdasági beruházások elmaradtak. Ahogy az olajon vásárolt termékek elfogy-

101 Nagy-Kolumbia a még függés alatt lévő területek felszabadításában segítette, Peru is így vált függetlenné 1824-ben.

102 Guillermo Morona (1964): *A History of Venezuela*, George Allen & Unwin Ltd., 131–145. o.

103 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick (2005): *The History of Venezuela*, Greenwood Press Westport, Connecticut, London, 61–75. o.

104 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m., 71. o.

105 Lásd: H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m., 71–72. o., továbbá: Bethell, L. (ed.): *The Cambridge History of Latin America* (The Cambridge History of Latin America), Cambridge University Press, Volume 4. 1986. 91–93. o.

106 A hitelek nagy részét Cipriano Castro tábornok (1899–1908) uralkodása idején vették fel.

107 Lásd: Bethell, L. (ed.): i. m. 98., 102. o.

108 Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991., 727. o.

109 Lásd: Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America* (The Cambridge History of Latin America), Cambridge University Press, Volume IV. 1986., 69. o.

110 Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991., 729. o. 1930-ra Gomez a teljes államadósságot visszafizette.

tak, úgy romlott a gazdaság önálló termelési képessége.¹¹¹ Mindez megágyazott a tekintélyelvű diktatúráknak. Ezek között kiemelkedő Juan Vicente Gómez uralma 1908 és 1935 között.¹¹²

Az 1935–1945 közötti időszakot mérsékelt liberalizáció jellemezte.¹¹³ A korszak legfontosabb alkotmányát 1936-ban fogadták el és 1945-ig volt érvényben. Az 1970-es évek végén a növekvő nemzetközi recesszió és az olajhiány kezdte alapjaiban megrendíteni Venezuela gazdaságát.¹¹⁴ Az olajbevételek csökkentek, ami fokozta a munkanélküliséget és az inflációt, s ismét külföldi adósságba kényszerítette az országot. Az 1988-as olajárak világszerte zuhanása felére csökkentette Venezuela bevételeit, és kétségessé tette képességét adósságának törlesztésére.¹¹⁵ Az 1989-ben Pérez Jiménezzel (akit másodszor választották meg) által bevezetett megszorító intézkedések tüntetéshullámot váltottak ki, amely több mint háromszáz halálos áldozatot követelt az „El Caracazo” néven ismert véres eseményekben.¹¹⁶ A további megszorító intézkedések gyakran zavargásokba torkolló tiltakozásokat váltottak ki. A sztrájkok és az utcai tüntetések továbbra is a mindennapi élet részét képezték Venezuelában.¹¹⁷

Korrupció és hitelválságok sújtották a kormányt az 1990-es évek közepén.¹¹⁸ A helyzetet súlyosbította, hogy az igazságszolgáltatás a korrump rendszer részévé vált.¹¹⁹ A jogokat gyakran megsértették, és az igazságszolgáltatási rendszer ennek a jogsérelemnek az eszköze volt. Korrupció, rendőri visszaélések és jogbizonytalanság gyakori panaszokká váltak.¹²⁰ Ez a helyzet a politikai pártok teljes lejáratásához és mély politikai válsághoz vezetett az 1990-es években.¹²¹

A helyzetet tovább rontotta, hogy 1992-ben két államcsínykísérlet is történt Venezuelában. Az első az év februárjában Hugo Chávez ejtőernyős ezredes vezette.¹²² Az egész Caracasban lezajlott lövöldözés több mint húsz halálos áldozatot követelt, de a kormány megtartotta az irányítást. Chávezet hosszú távú börtönbüntetésre ítélték. A második, novemberi kísérletet a légierő altisztjei vezették.¹²³ Börtönbüntetése alatt Chávez ikonikus politikussá vált, többen Venezuela megmentőjét

111 Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991., 729–730. o.

112 Lásd: Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume 4. 1986., 5., 413., 501., 579. o. 1935-ban Venezuelában volt a legmagasabb Dél-Amerikán belül az egy főre jutó GDP. Ez kihatott a második világháborút követően a bevándorlásra. Olaszországból, Spanyolországból, Portugáliából és Latin-Amerika szegényebb országaiból.

113 Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991., 732–742. o.

114 Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991., 779–780. o.

115 Leslie Bethell (szerk.): *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991., 786. o.

116 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick (2005): *The History of Venezuela*, Greenwood Press Westport, Connecticut, London, 2005. 8. 142. o. Lásd még: Kalocsai Kinga: Venezuela: a bolivarizmustól a szocializmusig, *Eszmélet*, 2009. október 1. http://www.eszmelet.hu/kalocsai_kinga-venezuela-a-bolivarizmustol-a-szocializmusig/ (Letöltve: 2023. január 3.)

117 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m. 141. o.

118 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m. 133–135. o.

119 Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo: Constitutional Law in Venezuela, in (Conrado Hübner Mendes (ed): *The Oxford Handbook of Latin-America*, 2022. 285. o.

120 Uo.

121 1995-ben Venezuela arra kényszerült, hogy több mint 70%-kal leértékelje a valutáját. 1998 végére 23 millió lakosának kétharmada a szegénységi küszöb alatt élt. A kábítószer-kereskedelem és a bűnözés megnőtt.

122 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m., 143–145. o.

123 A Caracas feletti légi csata, amelyben a felhőkarcolók között harci gépek repültek, filmszerű, ha nem is apokaliptikus dimenziót kölcsönzött a puccsnak. A Palacio de Miraflores-t, az elnöki palotát lebombázták és részben elpusztították. A hadsereget hívták az elnök védelmére.

látták benne.¹²⁴ Chavez a puccskísérlet után politikailag megerősödött, innen egyenes út vezetett az 1998-as nagy választási győzelemhez.¹²⁵ 1999-ben Chavez alkotmányozásba kezdett.¹²⁶

Út a jelenlegi alkotmányhoz

Venezuela első alkotmányát 1811-ben fogadták el, Nagy-Kolumbiáét 1830-ban. Ez után a következő alkotmányok voltak érvényben a mai bevezetése (1999) előtt: 1858, 1863, 1893, 1901, 1914, 1936,¹²⁷ 1946–47,¹²⁸ 1953¹²⁹ és 1961.¹³⁰

Az alkotmánymódosításokat Venezuelában általában a hatalom megdöntése előzte meg, azonban az 1999-es módosítást Hugo Chávez 1999. december 6-i választási győzelme.

Az 1999-es venezuelai alkotmány elfogadásának eljárása, alkotmánymódosítások

Venezuela legfőbb törvényhozó szerve az ország függetlenné válásától (1811) 1999 decemberéig a kétkamarás Köztársasági Kongresszus (Congreso de la República) volt.¹³¹

Győzelmét követően Hugo Chávez népszavazással alkotmányozó nemzetgyűlést hívott össze, amelynek tagjait általános, egyenlő, közvetlen és titkos szavazással választották meg. Az 1999 augusztusában megalakult Alkotmányozó Nemzetgyűlés (Asamblea Nacional Constituyente) a Köztársasági Kongresszus működését rendelettel felfüggesztette, és szeptemberben megkezdte az alkotmány kidolgozását.¹³² Különböző javaslattervezeteket nyújtottak be az alkotmányozó gyűléshez. Az elnök benyújtott egy dokumentumot, amit az Alkotmánytanács – Constitutional Council (a jogszabályok alkotmányosságát ellenőrző szerv a Legfelsőbb Bíróságon) – segítségével készítették el.¹³³

Az Alkotmányozó Nemzetgyűlés húsz albizottságot hozott létre, és meghatározta azokat a standard kérdéseket, amiket minden alkotmánynak tartalmaznia kell. Az Alkotmányozó Bizottság (Constitutional Committee) a különböző bizottságok tervezeteinek integrálását végezte. Mindössze

124 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m., 146–149. o.

125 1998 végére Venezuela lakosságának kétharmada a szegénységi küszöb alatt élt. A kábítószer-kerkedelem és a bűnözés megnőtt, a közbiztonság tovább romlott, ez mind hozzájárult az 1998-as választási eredményekhez és Chavez győzelméhez. Richard Gott (2005): *Hugo Chavez and the Bolivarian Revolution*, Verso, London, 119–125. o.

126 H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick: i. m., 152–156. o.

127 *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991. 733. o.

128 *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991. 744. o.

129 *The Cambridge History of Latin America*, Cambridge University Press, Volume VIII. 1991. 753–754. o.

130 Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo (2022): Constitutional Law in Venezuela, in: Conrado Hübner Mendes (ed): *The Oxford Handbook of Latin-America*, 283–285. o.; Lásd még: Miriam Kornblith: The Politics of Constitution-Making: Constitutions and Democracy in Venezuela, *Journal of Latin American Studies*, Feb., 1991, Vol. 23, No. 1. 61–89. o.

131 Lugosi Győző: Politikai harcok és alkotmányos krízis Venezuelában, *Eszmélet* 123. szám (2019. ősz), 184. o.

132 Maria Pilar Garcia-Guadilla: *Paper for the Latin American Studies Association (LASA)*, Miami, FL, March 16–18, 2000. 17–19. o. https://www.researchgate.net/profile/Maria-Pilar-Garcia-Guadilla/publication/228687478_Participation_and_constitution_making_in_Colombia_and_Venezuela_enlarging_the_scope_of_democracy/links/55afdade08ae32092e06f858/Participation-and-constitution-making-in-Colombia-and-Venezuela-enlarging-the-scope-of-democracy.pdf (Letöltve: 2023. január 3.).

133 Emellett egy kisebb baloldali párt és egy kormányzati szervezet (*Primero Justicia*) is benyújtott javaslatokat. Lásd: Sujatha Fernandez: Rewriting the Constitution in Bolivia and Venezuela, *Economic and Political Weekly* May 26 – Jun. 1, 2007, Vol. 42, No. 21 (May 26 – Jun. 1, 2007), 1888–1889. o.

két hét állt rendelkezésre közel nyolcszáz cikkhez. Ez meglehetősen kevés lehetőséget adott a nyilvános vitára az alkotmány elfogadása előtt.

1999. december 15-én a választásra jogosultak 44,3%-a adta le voksát, és a szavazók magas százaléka hagyta jóvá az új alkotmányt, amely ezzel felváltotta az 1961-ig hatályos venezuelai alkotmányt.¹³⁴ Ez lett az ország 26. alkotmánya és az első olyan, amelyet népszavazással hagytak jóvá – 350 cikkével ez lett a világ leghosszabb alkotmánya.¹³⁵ Az új, „bolivári” alkotmány értelmében a törvényhozás legfőbb szerve az egykamarás Nemzetgyűlés (Asamblea Nacional) lett.¹³⁶

A magyarországi alkotmányozásról szóló 2022. évi vitára emlékeztető módon felmerült az az eljárásjogi szabálytalanság, hogy az 1999-es alkotmányt nem a megelőző 1961-es alkotmány szabályai szerint fogadták el, hanem annak megkerülésével, népszavazással.

Alkotmánymódosítás

Az Alkotmány IX. Címe tartalmazza azokat a szabályokat, amelyek alapján az Alkotmányt módosítani lehet. Konkrétan három mechanizmusról rendelkezik: (i) módosítás (*enmienda*), amelynek célja az Alkotmány egy vagy több cikkének kiegészítése vagy módosítása anélkül, hogy az az Alkotmány alapvető szerkezetét megváltoztatná; ii) reform (*reforma*), amelynek célja az Alkotmány részleges felülvizsgálata és egy vagy több rendelkezésének felváltása anélkül, hogy az az Alkotmány szövegének alapvető elveit és szerkezetét megváltoztatná; és iii) Alkotmányozó Nemzetgyűlés (*Asamblea Nacional Constituyente*), amelynek célja az állam átalakítása, új jogrend létrehozása és új alkotmány megalkotása.¹³⁷

Az alkotmány 1999-es hatályba lépése óta két kísérlet történt annak reformjára.¹³⁸ Az első egy 2007-es javaslat volt, amely az alkotmány hatvankilenc cikkelyének reformjára irányult. A 2007-es népszavazáson a választópolgárok ezt elutasították.¹³⁹ A második egy 2009-es alkotmánymódosítási javaslat volt, amelyet (kis többséggel) elfogadtak. Ez lett a Bolíviai Köztársaság Alkotmányának első számú módosítása, Venezuela alkotmányának első módosítása (*Enmienda No. 1 de la Constitución de República Bolivariana de Venezuela*). Az alkotmány 160., 162., 174., 192. és 230. cikkét érintette a módosítás. A 2009. február 15-i népszavazás a leadott szavazatok 55%-ával elfogadta azt az alkotmánymódosítást, hogy a jövőben bárki korlátlan számú alkalommal jelöltheti magát államfőnek (valamint tartományi kormányzónak, polgármesternek és parlamenti képviselőnek). Ez a szabály biztosította Hugo Chávez korlátlan újraválasztásának a lehetőségét.

134 Lásd: Lugosi Győző, *Politikai harcok és alkotmányos krízis Venezuelában*, *Eszmélet* 31. évf. 123. sz. (2019. ősz), 184–186. o.

135 David Landau: The Importance of Constitution-Making, *89 Denv. U. L. Rev.* (2012). 629–633. o.

136 Lásd: Lugosi Győző, *Politikai harcok és alkotmányos krízis Venezuelában*, *Eszmélet* 31. évf. 123. sz. (2019. ősz), 184. o.

137 Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo: Constitutional Law in Venezuela, in: Conrado Hübner Mendes (ed.): *The Oxford handbook of constitutional law in Latin America*, Oxford University Press, 2022.

138 Mindkettő Hugo Chávez akkori elnök javaslatára.

139 A javaslatot Chávez elnök szocialista rendszer létrehozására és az ország feletti abszolút ellenőrzés megszerzésére irányuló kísérletének tekintették a választók. A javaslat az elnöki mandátum korlátozásának megszüntetését, a magántulajdonához való jog korlátozását, a szocialista államot, valamint a központi bank autonómiájának megszüntetését tartalmazta. Bár elutasították, a javaslatban foglalt változtatásokat fokozatosan végrehajtották a törvényhozás és a végrehajtó hatalom útján, a népszuverenitás megkerülésével. Allan R. Brewer-Carias: The Collapse of the Rule of Law in Venezuela 1999–2019, *52 N.Y.U. J. INT'l L. & POL.* 741 (2020).

Alkotmányos válság

Hugo Chavez 2013. március 5-ei halálát követően a kiírt köztársasági elnöki választásokat utódja, Nicolas Maduro nyerte. 2015-ben, a venezuelai szocialista párt több sikeres választását követően – 1999 óta első ízben – a venezuelai ellenzék többséget szerzett a Nemzetgyűlésben. Az új összetételű parlament megalakulása előtt néhány héttel a Legfelső Bíróság (Tribunal Supremo de Justicia, TSJ) határozatot hozott, hogy a győztes pártszövetség három tagját csalással (szavazatvásárlással) választották meg, csakúgy, mint a kormánypárt egy tagját, ezért érvénytelenítette a szavazatokat. Az ellenzék „bírói puccsnak” nyilvánította a döntést, és „totális lázadásban” (rebelión total) tört ki. 2016. január 16-án az ellenzék a Legfelső Bíróság döntésével ellentétesen megalakította az új (ellenzéki) törvényhozást. A Bíróság válasza az volt, hogy a Nemzetgyűlés működése mindaddig törvénytelen, amíg az ellenzék nem érvényteleníti a három felfüggesztett képviselő mandátumát (amit azonban a parlamenti többség megtagadott). 2016 októberében a Nemzetgyűlés a három vitatott képviselő kétharmados szavazatával eljárást indított Maduro elnök leváltására. A döntést Maduro „parlamenti puccsnak” minősítette és megtagadta a megjelenést a Nemzetgyűlés előtt.

A Legfelső Bíróság a válság rendezését akként próbálta megoldani, hogy 2017. március 29-én magához vonta a törvényhozói hatalmat, de ezen döntését öt napon belül hatályon kívül helyezte. Majd május 1-jén Maduro elnök bejelentette, hogy élve alkotmányos jogával, alkotmányozó nemzetgyűlést hív össze, mintegy megismételve elődje, Hugo Chávez 1999-es eljárását. Az elnök lépése azonban nem felelt meg az 1999-es alkotmány rendelkezésének, amely előzetes népszavazást ír elő az alkotmányozó nemzetgyűlés összehívásáról. A bejelentés országszerte tovább növelte a polgárháborús hangulatot. Chávez számos régi harcostársa és minisztere, valamint a 2007 óta funkcióban lévő legfőbb ügyész is nyilvánosan tiltakozott, mondván: a döntés „kísérlet Chávez elnök örökségének lerombolására”. Az ellenzék július közepén népszavazást írt ki, ahol a szavazók 80%-a elutasította az alkotmányozó nemzetgyűlés tervét. 2017. július 30-án Maduro általános választásokat tartott, és a képviselői helyek 100%-át a chavezista jelöltek szerezték meg az ellenzék bojkottja miatt. Az új Alkotmányozó Nemzetgyűlés magához vonta a Nemzetgyűlés törvényhozói hatalmát – amit az utóbbi érvénytelennek nyilvánított. Így állt elő az a – mindmáig fölold(hat)atlan – „közjogi patthelyzet”, hogy Venezuelának egyidejűleg két, egymás legitimitását kizáró nemzetgyűlése van; „mindkettő székhelye a Capitolio, a caracasi Szövetségi Törvényhozó Palota (Palacio Federal Legislativo).”

Az 1999-es alkotmány elvei, filozófiája

Az 1999-es alkotmány számos módosítást hozott. Hivatalosan megváltoztatta az ország nevét a Venezuelai Köztársaságról Venezuelai Bolívari Köztársaságra.¹⁴⁰ Az új alkotmány magában foglalta a népszuverenitás elvét (népszavazások), a társadalmi felelősségvállalást és az ellenállás jogát, továbbá „a köztársaság idegen uralomtól való örök függetlenségének” gondolatát.

A bolívari alkotmányok – Venezuela (1999), Bolívia (2008) és Ecuador (2009) – az újszerűség *hírében állnak*, részben azért, mert valamiféle forradalmi szellem árnyalja őket. A szűkszavú ’keretalkotmány’ formája most megtört. „A bolívari tervezők megháromszorozták országuk alaptörvényének a méretét.”¹⁴¹

A venezuelai alkotmány utal az alapító elődök hősiességére: „Simon Bolívar felszabadítónk történelmi példájára, valamint őslakos őseink, a szabad és szuverén nemzet előfutárainak és alapítóinak hősiességére és áldozatvállalására”. Bolívar – mint arra a közjogtörténeti részben utaltunk – a XIX. század kiemelkedő szabadságharcosa, az önálló Venezuela megalapítója (*El Libertador*).¹⁴²

A venezuelai alkotmány a bolívari alkotmányokra jellemző módon a társadalmi problémák megoldását progresszív jogalkotással kívánja előmozdítani, célja társadalmi változások katalizálása; „előremutató”, azt vállalja, „maga mögött hagyja a múltat”, hogy egy „szebb jövő felé haladjon”.¹⁴³ Boaventura Santos portugál szociológus terminológiájával élve „átalakító” alkotmány, mivel olyan zárt társadalmat vizionál, amely képes demokráciát és előnyöket biztosítani a latin-amerikai társadalmak hagyományosan kirekesztett rétegei számára azáltal, hogy bizonyos szintű jogokat és jólétet ígér mindenkinek.¹⁴⁴ Az alkotmány a demokrácia elmélyítésére, valamint a társadalmi, etnikai és nemi kirekesztés és egyenlőtlenség elleni küzdelemre irányul.

Igaznak tekintjük a jelen venezuelai esetre is Fröhlich Johannának Ecuador alkotmányára vonatkozó megállapítását, miszerint a jelenlegi alkotmány fő törekvése az volt, hogy közelítse az alkotmányos és a tényleges világ párhuzamos valóságát, és olyan alkotmányos rendszert fogadjon el, amely képes nagyobb egyenlőségre törekedni kikényszeríthető jogok és garanciák révén.¹⁴⁵

Az alkotmány filozófiájához tartozik a sokféleség elismerése, kiterjesztése, valamint az egyéni és kollektív jogok védelme. Ez a preambulumban megjelenik.¹⁴⁶ Eszerint a végső cél egy soknemzeti-ségű és multikulturájú társadalom.

140 Kalocsai Kinga: Venezuela: a bolívarizmustól a szocializmusig, *Eszmélet*, 2009. október 1. http://www.eszmelet.hu/kalocsai_kinga-venezuela-a-bolivarizmustol-a-szocializmusig/ (Letöltve: 2023. január 3)

141 Zachary Elkin (2017): Constitutional revolution in the Andes?, in: Rosalind Dixon – Tom Ginsburg ed.: *Comparative Constitutional Law in Latin America*, University of Chicago Law School and Research Associate, American Bar Foundation, US108–125. o.

142 Bolívar örökségéről bővebben: Richard Gott: *In the shadow of the liberator*, Verso, London, 2000, 97–108. o.

143 Ruti Teitel (1997): Transitional Jurisprudence: The Role of Law in Political Transformation, *The Yale Law Journal*, Vol. 106., 2009–2080. o.

144 Rodrigo Uprimny: The Recent Transformation of Constitutional Law in Latin America: Trends and Challenges, (2011) 89 *Texas Law Review*, 1609. o.

145 Johanna Fröhlich: More flexibility in favor of constitutional stability? What breaking amendment rules in Ecuador can teach us, *ICON* (2021), Vol. 19 No. 3. 1102. o.

146 Rodrigo Uprimny: The Recent Transformation of Constitutional Law in Latin America: Trends and Challenges, (2011) 89 *Texas Law Review*, 1587–1609. o. Uprimny hangsúlyozza, hogy korábbi latin-amerikai alkotmányozási projektek gyakran építettek a nemzet egységére, szemben a mostani alkotmányos változásokkal, ahol éppen a sokféleségen van a hangsúly.

Ahogy Rodrigo Uprimny kolumbiai jogtudós hangsúlyozza, az alkotmány megpróbálja kezelni a társadalom néhány alapvető problémáját, például a jogállamiság bizonytalanságát, a társadalmi és etnikai heterogenitást, az igazságszolgáltatás gyengeségét, a diszkrimináció és a társadalmi, etnikai, különbségek fennállását, a nemek közötti egyenlőtlenségeket és a lakosság alapvető jogainak tömeges megsértését – mindezt egy *globalizált, egyre nagyobb környezeti kihívásokkal küzdő világ összefüggésében*.¹⁴⁷

Részvételi demokrácia

Gárdos-Orosz Fruzsina jogtudós hangsúlyozza: egyes jogállamiság-elméletek nem a jogszabályokból, illetve a jogalkalmazásra vonatkozó követelményekből indulnak ki, hanem abból, hogy a jogállamiság lényege: legyen olyan fórumrendszer (azaz alkotmányos intézmények, részben állami szervek) és legyenek olyan eljárási szabályok, amelyek a viták elvszerű eldöntését lehetővé teszik. Ez azért fontos, hogy a döntések ne a személyes akarat véletlenszerű megnyilvánulásai legyenek. Úgy tűnik azonban, hogy a jogállam mai fogalma mindezek mellett vagy éppen ezen kritériumokon felül a formális mellett a tartalmi (materiális) jogállamiság fogalmához kötött,¹⁴⁸ és még azon is túlmutató politikai eszmény.¹⁴⁹

Kalocsai Kinga így fogalmaz: a chavezista rendszer „zavarba ejtő” vitalitásának „titka” (titokról persze valójában nincs szó) a comunas, az új típusú, chavezista községek és ezek dinamikus alakuló-változó alapegységei, a községi tanácsok (consejos comunales) hálózata. A községek a központi államhatalom erőszak-monopóliumát ellenőrző és kiegyensúlyozó, illetve ha szükséges – mint a most folyó háborúban –, az államot támogató-védelmező országos, önigazgatói, párhuzamos, illetve ellenhatalmi struktúrát alkotnak.¹⁵⁰

A venezuelai alkotmány (a bolivari alkotmányokhoz hasonlóan) a demokrácia újragondolására és újrafogalmazására irányuló erőfeszítés; anélkül, hogy „elutasítaná a képviseleti demokráciát”, megpróbált felülkerekedni rajta azáltal,¹⁵¹ hogy teret és új intézményeket biztosít a demokratikus részvételnek.¹⁵² Másrészt alkotmányos és igazságszolgáltatási mechanizmusokat tartalmaz, amelyek biztosítják, hogy az alkotmányban megfogalmazott jogok és jóléti ígéretek ne csak retorikai, hanem gyakorlati hatékonysággal bíró szabályozási mandátumok legyenek. (Legalábbis elméletben a neokonstitutionalizmus elvén álló szöveg, szemben a Latin-Amerikában szintén tradicionális

147 Rodrigo Uprimny: The Recent Transformation of Constitutional Law in Latin America: Trends and Challenges, (2011) 89 *Texas Law Review*, 1606. o.

148 Györfi Tamás – Jakab András (2009): Jogállamiság, in: Jakab András szerk.: Az Alkotmány kommentárja. Budapest, Századvég. 156.

149 Gárdos-Orosz Fruzsina – Halász Iván (szerk.): Bevezetés az Alkotmányjogba – Alapfogalmak, Dialóg Campus Kiadó, 2019. 50–51.o.

150 Kalocsai Kinga, Venezuela: a párhuzamok országa, *Eszmélet*, 2005. január 1. http://www.eszmelet.hu/america_vera-zavala-venezuela-a-parhuzamok-orszaga/ (Letöltve: 2023.január 1). A községekre épülő koncepciót Chávez Mészáros István munkásságát alapul véve dolgozta ki.

151 Rodrigo Uprimny, The Recent Transformation of Constitutional Law in Latin America: Trends and Challenges. (2011) 89 *Texas Law Review*. 1601

152 A demokratikus részvételről lásd részletesen: A részvételi demokrácia Venezuelában, Romain Migus interjúja Blanca Eekhout-tal, a Venezuelai Bolívari Köztársaság Községek Minisztériumának miniszterével. *Eszmélet*, 2019. június 26. 171-183.o. https://epa.oszk.hu/01700/01739/00108/pdf/EPA01739_eszmelet_123_171-183.pdf. (Letöltve: 2023. január 3).

erős törvényhozói vagy éppen elnöki túlhatalommal.) Az alkotmány szakít a „liberális” demokrácia modelljével, amely az elmúlt kétszáz év nagy részében jellemezte a latin-amerikai államformákat, amennyiben erős hangsúlyt fektet a közvetlen demokrácia intézményeire.

A „részvétel” és a „részvételi demokrácia” fogalmát több mint negyvenszer említi a venezuelai alkotmány; a részvételi demokrácia szempontjából a legfontosabb két paragrafus a 166. és a 184. – ezek rendelkeznek egyrészt a *Helyi Lakossági Tervezési Tanácsok* létrehozásáról, másrészt a hatalom decentralizációjáról és a népre átruházásáról.¹⁵³

Emberi jogok az alkotmányban, igazságos állam

A venezuelai alkotmány az emberi jogok széles körét ismeri el. Az alkotmány 43–129. cikkei tételen tartalmazza az emberi jogok katalógusát, az élethez való joggal kezdődően egészen a gazdasági és szociális, valamint a harmadik generációs jogokig. Az alkotmány 23. cikke értelmében: „A Venezuela által végrehajtott és ratifikált, az emberi jogokra vonatkozó szerződések, paktumok és egyezmények alkotmányos ranggal bírnak, és elsőbbséget élveznek a belső jogszabályokkal szemben, amennyiben e jogok élvezetére és gyakorlására vonatkozóan kedvezőbb rendelkezéseket tartalmaznak, mint a jelen Alkotmány és a köztársasági törvények, és azokat a bíróságok és a közhatalom más szervei azonnal és közvetlenül alkalmazzák.” Az 1999-es alkotmány széles körben rögzít szociális jogokat, például a felsőoktatási szintig tartó ingyenes oktatást, az ingyenes egészségügyi ellátást, valamint a (harmadik generációs) tiszta környezethez való hozzáférést. Az alkotmány deklarálja a kisebbségek (köztük az őslakosok) jogait saját kultúrájuk, vallásuk és nyelvük fenntartásához.¹⁵⁴ Mark Tushnet amerikai jogtudós rámutat: az új bolivári alkotmányok közül az első, a venezuelai kevésbé szembetűnő eltérést mutat a már létező alkotmányoktól, mint az utódai. Mégis érdemes hangsúlyozni, hogy mindhárom alkotmány olyan módon fordít figyelmet a környezetre, ahogyan a régebbiek nem.¹⁵⁵ Az alkotmány 127–129. cikkei rendelkeznek a környezet védelméről részletesen. Eszerint a venezuelaiaknak joguk, hogy egyénileg és kollektíven biztonságos, egészséges életet élhessenek ökológiailag kiegyensúlyozott környezetben. Az állam védi a környezetet, a biológiai és genetikai sokféleséget, az élőlények genomja nem szabadalmaztatható, és a területet a bioetika elveire vonatkozó törvény szabályozza.¹⁵⁶ Minden olyan tevékenységet, amely kárt okozhat az ökoszisztémákban, környezeti és társadalmi-kulturális hatástanulmánynak kell megelőznie. Az állam megakadályozza a mérgező és veszélyes hulladékok bejutását az országba, valamint a nuk-

153 Kalocsai Kinga: Venezuela: a párhuzamok országa, *Eszmélet*, 2005. január 1., http://www.eszmelet.hu/america_vera-zavala-venezuela-a-parhuzamok-orszaga/ (Letöltve: 2023. január 1).

154 Az őslakosok saját nyelven fordulhatnak a venezuelai hivatalokhoz. Lásd: *Alkotmány I. cím 9. cikke*. Venezuela negyven különböző nyelvnek ad otthont, a hivatalos nyelv a spanyol, emellett huszonnyolc őshonos nyelvjárás van, de beszélnek katalánul, portugálul, korzikai nyelven, olaszul, angolul, lettül, arabul, és kínaiul. Lásd: *The History of Venezuela* (H. Micheal Tarver and Julia C. Frederick ed.).

155 Mark Tushnet: The new “Bolivarian” Constitutions: a textual analysis, in: [Rosalind Dixon](#) and [Tom Ginsburg](#): *Comparative Constitutional Law in Latin America*, 148. o.

156 Alkotmány 127. cikk

leáris, vegyi és biológiai fegyverek gyártását és alkalmazását¹⁵⁷ a fenntartható fejlődés előfeltételeivel összhangban.¹⁵⁸ Az 1999-es alkotmányban rögzítették, hogy minden állampolgár jogosult az ingyenes egészségügyi ellátásra és oktatásra, s emellett az alkotmány részletesen szabályozta az őslakos indiánok jogait is.

Az alkotmány retorikájában megjelenik a jogállam mellett az igazságos állam eszméje. Az alkotmány 2. cikke szerint Venezuela demokratikus és szociális jogállamnak, igazságos államnak tekinti magát, amely jogrendjében és cselekvésében az élet, a szabadság, az igazságosság, az egyenlőség, a szolidaritás, a demokrácia, a társadalmi felelősség és általában véve az emberi jogok, az etika s a politikai pluralizmus elsőbbségét tekinti legfőbb értékeknek.

Az alkotmány az igazságosság különböző elveit is rögzíteni látszik azáltal, hogy nagyobb társadalmi egyenlőségre és elosztási igazságosságra törekszik (különösen a szociális jogok formájában), miközben elismerési igazságosságot is létrehoz (különösen az őslakosokkal kapcsolatban).

Hatalommegosztás az alkotmányban

Az alkotmány 136. cikke értelmében a közhatalom megoszlik az önkormányzati hatalom, az államok hatalma és a nemzeti hatalom között.

A preambulum szerint Venezuela egy „föderális és decentralizált” állam. Az alkotmány 4. cikke szerint „a Venezuelai Bolívari Köztársaság egy decentralizált szövetségi állam az ebben az alkotmányban meghatározott feltételek szerint, amelyet a területi integritás, az együttműködés, a szolidaritás, a részvétel és a közös felelősség elvei vezérelnek”. A 16. cikk szerint „a köztársaság politikai berendezkedése szempontjából a nemzet területe az államok, a fővárosi kerület, a szövetségi függőségek területére és a szövetségi területekre oszlik. A területet önkormányzatokra szervezik.”¹⁵⁹

Az alkotmány 137. cikke szerint az alkotmány és a törvény meghatározza a közhatalmat gyakorló szervek hatáskörét, és az ilyen szervek által végzett tevékenységeket. Az önkényesen gyakorolt (bitorolt) hatalomnak nincs joghatása, aktusai semmisek (lásd alkotmány 138. cikk).

A venezuelai föderalizmus egy nagyon ellentmondásos kormányzati formát tár fel. A Föderációnak huszonhárom tagállama van Venezuelában. A föderáció per definitionem általában egy politikailag decentralizált állami szervezet, amely az autonóm államok létezésén és működésén alapul. Ennek a decentralizált állami szervezetnek a hatalma megoszlik a központi nemzeti állam (az unió vagy a szövetség) és a tagállamok között. Ezzel szemben a venezuelai föderáció *központosított szövetség*, ami természetesen önmagában is ellentmondás (hiszen valami vagy központosított, vagy decentralizált).

157 129 cikk.

158 128. cikk

159 A Chavez–Maduro kormány azonban fokozatosan lépéseket tett az összes többi hatalmi ág aláásására, és ez a kísérlet sikerrel járt, mivel jelenleg *de facto* minden hatalmat ellenőrzése alatt tart, ami egyértelműen sérti a fent idézett alapelveket.

A központi hatalom (nemzeti hatalom) rendszere változott az 1999-es alkotmányban. A hagyományos hármas felosztás helyett (törvényhozás, végrehajtás és igazságszolgáltatás) öt ágat különböztet meg az új alkotmány: a végrehajtó hatalmat, amely maga az elnök, a törvényhozó hatalmat, amely a Nemzetgyűlés, az igazságszolgáltatási ágat, amely a bíróságokból áll, a választási ágat, amely a Nemzeti Választási Tanács, valamint a „Polgári Ág”, amely a Népvédőből, a Főügyészből és az Állami Számvevőszékből áll. A nemzeti közhatalom tehát a törvényhozó, a végrehajtó, a bírói, az állampolgári és a választási hatalomra oszlik. A közhatalom minden ágának megvan a maga feladata, de a gyakorlásukkal megbízott szervek együttműködnek egymással az állam céljainak elérése érdekében.

Mint látni fogjuk, a Polgári Ág új ellenőrző szerveket hozott létre a hatékony jogérvényesítés előmozdítására. Ez és a választási szervezetek megerősítése (választási hatalmi ág) azzal a kísérlettel járt, hogy meghaladják a három hatalmi ág – végrehajtó, törvényhozó és bírói – klasszikus elméletét. Ezek a fejlemények nem jártak a hatalommegosztásnak mint az alkotmányosság alapvető elemének *elhagyásával*, hanem felvetették annak a lehetőségét, hogy más hatalmi ágakról is rendelkezzenek – ezért speciális a venezuelai alkotmány.¹⁶⁰

A hatalom területi eloszlása: az önkormányzatok

Az alkotmány 4. cikke szerint Venezuela „decentralizált szövetségi állam az ebben az alkotmányban meghatározott feltételek szerint, amelyet a területi integritás, az együttműködés, a szolidaritás, a részvétel és a megosztott felelősség elvei irányítanak.”

Az alkotmány a 158. cikkben kimondja, hogy „a decentralizáció nemzeti politika”, és hozzáteszi, hogy „mélyítene kell a demokráciát, közelebb hoznia a hatalmat a néphez, és optimális feltételeket kell teremtenie mind a demokrácia gyakorlásához, mind a kormányzati kötelezettségek hatékony és eredményes teljesítéséhez”.

Így az alkotmányos felhatalmazás értelmében a venezuelai állam köteles hatásköröket (és a megfelelő forrásokat) átruházni a szövetségi szintről a tartományokra és az önkormányzatokra. A valószínűségben az államok és a települések folyamatosan veszítettek hatáskörükből és erőforrásaikból, ami ellentmond a decentralizáció alkotmányos elvének. Ezenkívül új hatóságokat és szerveket hozott az elnöki kormányzat létre, annak érdekében, hogy hatásköröket és forrásokat ruházzon át az államoktól és a településektől ezekre a szervezetekre, amelyek az elnök közvetlen ellenőrzése alatt állnak.¹⁶¹

160 Rodrigo Uprimny: The Recent Transformation of Constitutional Law in Latin America: Trends and Challenges, (2011) 89 *Texas Law Review*, 1609. o.

161 Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo: Constitutional Law in Venezuela, in: Conrado Hübner Mendes (ed): *The Oxford Handbook of Latin-America*, 2022, 294. o.

Nemzetgyűlés

Az egykamarás Nemzetgyűlést általános, közvetlen, személyes és titkos szavazással választják meg Venezuelában (186. cikk). A Nemzetgyűlés egykamarás testület, amely változó számú tagból áll, akiket részben közvetlenül, az állami szavazóközetekben, részben pedig állami pártlistás arányos képviseleti rendszerben választanak meg.

A nemzetgyűlés képviselői öt évig gyakorolják tisztségüket, és újraválaszthatók.¹⁶² Három helyet a venezuelai őslakosok képviselői számára tartanak fenn, és azokat minden polgár külön-külön választja meg, függetlenül attól, hogy őslakos háttérrel vagy származással rendelkezik-e.

A Nemzetgyűlés legfontosabb feladatai:

- jogalkotás a nemzeti hatáskörbe tartozó ügyekben és a nemzeti hatalom különböző ágainak működését illetően,
- az Alkotmány módosítására és felülvizsgálatára vonatkozó javaslatok benyújtása az ebben az Alkotmányban meghatározott feltételek szerint,
- a kormány és a Nemzeti Közigazgatási Hivatal feletti ellenőrzési feladatok gyakorlása, amnesztiák elrendelése,
- a nemzeti költségvetés, valamint az adórendszerrel és az állami hitelekkel kapcsolatos valamennyi törvényjavaslat megvitatása és jóváhagyása, a költségvetésen felüli előirányzatok engedélyezése,
- az ügyvezető alelnök és a miniszterek elleni bizalmatlansági határozatok megszavazása,
- engedélyezni venezuelai katonai missziók működtetését külföldön vagy külföldi katonai misszióként az országon belül,
- engedélyezni a köztársasági elnök távozását a nemzet területéről, ha a távollét öt egymást követő napnál hosszabb ideig tart,
- a nemzeti végrehajtó hatalom által kötött nemzetközi szerződések és megállapodások törvény általi jóváhagyása,
- a kiadási költségvetés elfogadása és végrehajtása, figyelembe véve az ország pénzügyi korlátait.

---

162 Alkotmány 192. cikk

Végrehajtó hatalom, köztársasági elnök

A végrehajtó hatalom feje a köztársasági elnök. A végrehajtó hatalmat a köztársasági elnök, a (végrehajtó) alelnök, a kabinet miniszterei és más tisztviselők gyakorolják az alkotmányban és a törvényben meghatározottak szerint.¹⁶³

A köztársasági elnök (az államfő) a végrehajtó hatalom feje, ez utóbbi minőségében irányítja a kormány tevékenységét.¹⁶⁴

Az 1999-es alkotmányban átalakult az elnöki pozíció, ötről hat évre emelve az elnöki ciklust, és minden elnök legfeljebb két ciklusra jogosult. A 2009-es alkotmányos reform tovább erősítette az elnökséget Venezuelában,¹⁶⁵ eltörölve a választott tisztviselők, köztük az elnök hivatali idejének korlátozását.¹⁶⁶ Az alkotmány felhatalmazza az elnököt, hogy bizonyos feltételek mellett feloszlassa a Nemzetgyűlést. Az alkotmány létrehozott egy az elnök visszahívására szakosodott népszavazást is: az elnököt a ciklus lejárta előtt népszavazással hívhatják vissza a hivatalából.

A köztársasági elnököt a törvénynek megfelelően általános, közvetlen és titkos szavazással választják meg. Azt a jelöltet, aki a leadott érvényes szavazatok többségét kapta, megválasztottnak kell nyilvánítani. Az elnöki ciklus hat évre szól. A köztársasági elnök újraválasztható.

A köztársasági elnök feladatai és hatáskörei a következők:

- az alkotmánynak és a törvényeknek való megfelelés és azok betartása,
- a kormány tevékenységének irányítása,
- az ügyvezető alelnök és a kabinetminiszterek kinevezése és felmentése,
- a köztársaság nemzetközi kapcsolatainak irányítása, valamint nemzetközi szerződések, megállapodások és egyezmények aláírása és ratifikálása,
- főparancsnokként a nemzeti fegyveres erők irányítása, a legfelsőbb hierarchikus hatalom gyakorlása felettük, és kontingensük meghatározása,
- a nemzeti fegyveres erők feletti legfelsőbb parancsnokság gyakorlása, tisztjeik előléptetése ezredesi vagy haditengerészeti kapitányi és magasabb rangban, valamint kinevezésük a kizárólag nekik fenntartott tisztségekbe,
- kivételes állapotok kihirdetése és a garanciák korlátozásának elrendelése az ezen Alkotmányban meghatározott esetekben,
- jogerővel bíró végrehajtási utasítások kiadása, feltéve, hogy erre felhatalmazó jogi aktussal előzetesen engedélyt adtak,
- a Nemzetgyűlés rendkívüli ülészakának összehívása,

163 Alkotmány 225. cikk

164 Alkotmány 226. cikk

165 David Landau: The Importance of Constitution-Making, 89 *Denv. U. L. Rev.* January 2012, 631. o.

166 A venezuelaiak 54%-a támogatta az alkotmánymódosítást.

- a törvények alkalmazására vonatkozó rendeletek kiadása, részben vagy egészben, a törvények szellemének, céljának és létjogosultságának megváltoztatása nélkül,
- a nemzeti államkincstár kezelése,
- nemzeti hitelekéről tárgyalni,
- rendkívüli költségvetési tétel elrendelése a költségvetésen felül, az Országgyűlés vagy a Küldöttbizottság előzetes engedélyével,
- nemzeti érdekű szerződések megkötése az Alkotmány és az alkalmazandó jogszabályok betartásával,
- a köztársaság főügyészének és az állandó diplomáciai képviselők vezetőinek kijelölése a Nemzetgyűlés vagy a Küldöttbizottság előzetes felhatalmazása alapján,
- azoknak a tisztviselőknek a kijelölése és felmentése, akiknek a kinevezését ez az Alkotmány vagy az alkalmazandó jog a köztársasági elnök mérlegelési jogkörébe utalja,
- jelentések vagy különleges üzenetek intézése személyesen vagy az ügyvezető alelnökön keresztül a Nemzetgyűléshez,
- a Nemzeti Fejlesztési Terv kidolgozása és – a Nemzetgyűlés előzetes jóváhagyásától függően – végrehajtásának irányítása,
- kegyelmet adni,
- meghatározni a minisztériumok és a Nemzeti Közigazgatási Hivatalt alkotó egyéb szervek számát, szervezetét és hatáskörét, valamint a miniszteri kabinet szervezetét és feladatkörét a vonatkozó szervezeti törvényben rögzített elvek és iránymutatások szerint,
- a Nemzetgyűlés felosztása az ebben az Alkotmányban meghatározott esetben,
- a jelen Alkotmányban előírt esetekben történő hivatkozásra való felhívás,
- a Nemzetvédelmi Tanács üléseinek összehívása és elnöklés azokon,
- minden egyéb, az Alkotmány és a törvények szerint az elnökre ruházott jogkör.

Alelnök

Az alelnök a köztársasági elnök közvetlen alárendeltje, és mint a nemzeti végrehajtó hatalom vezetőjével, szorosan együttműködik vele.¹⁶⁷

Az ügyvezető alelnöknek ugyanazon követelményeknek kell megfelelnie, mint amelyek a köztársasági elnöki tisztségre való választhatóságra vonatkoznak, és nem lehet sem vérségi, sem házassági rokoni kapcsolatban a köztársasági elnökkel.¹⁶⁸

¹⁶⁷ Alkotmány 238. cikk

¹⁶⁸ Alkotmány 238–241. cikkei

Miniszterek és a Miniszteri Kabinet

A miniszterek a köztársasági elnök közvetlen alárendeltségébe tartoznak, s a köztársasági elnökkel és az ügyvezető alelnökkel együttesen alkotják a Miniszteri Kabinetet.¹⁶⁹

A köztársasági elnök jogosult államminisztereket kinevezni, akik a Miniszteri Kabinetben való részvétel mellett tanácsot adnak a köztársasági elnöknek és az ügyvezető alelnöknek a rájuk bízott ügyekben.¹⁷⁰

A minisztereknek joguk van felszólalni a Nemzetgyűlés és annak bizottságai előtt. Joguk van részt venni a Nemzetgyűlés vitáiban, szavazati jog nélkül.¹⁷¹

A miniszter elleni bizalmatlansági indítvány jóváhagyása a Nemzetgyűlésben jelen lévő képviselők legalább háromötödének szavazatával a miniszter elmozdítását eredményezi hivatalából. A leváltott tisztviselő az elnöki ciklus hátralévő részében nem tevékenykedhet miniszterként vagy ügyvezető alelnökként.¹⁷²

Igazságszolgáltatás, alkotmányvédelem

Igazságszolgáltatás

A bírói hatalmat alkotó szervek feladata, hogy a törvények által meghatározott eljárásokkal a hatáskörükbe tartozó valamennyi ügyet elbírálják, valamint hogy ítéletüket végrehajtsák, illetve végrehajtásukról gondoskodjanak.

Az igazságszolgáltatási rendszer a Legfelsőbb Bíróságból, a törvényben meghatározott egyéb bíróságokból, az ügyészségből, a kirendelt védőügyvédi hivatalból, a bűnügyi nyomozó szervekből, az igazságügyi asszisztensekből és tisztviselőkből, a büntetésvégrehajtási rendszerből, az alternatív igazságszolgáltatási eszközökből, az igazságszolgáltatásban a törvénynek megfelelően részt vevő állampolgárokból és az ügyvédi hivatásra jogosult ügyvédekből áll.

A 260. cikk külön rendelkezik az őslakos népek igazságszolgáltatáshoz való jogáról. Eszerint az őslakos népek törvényes hatóságai jogosultak arra, hogy területi illetékességükön belül az igazságszolgáltatásnak az ősi hagyományokon alapuló és csak a tagjaikat érintő szintjeit saját szabályaik és eljárásaik szerint alkalmazzák, feltéve, hogy azok nem ellentétesek ezzel az Alkotmánnyal, a törvénnyel és a közrenddel. Azt, hogy e különleges hatáskört hogyan kell összehangolni a nemzeti igazságszolgáltatási rendszerrel, törvény határozza meg.

A Legfelsőbb Bíróság bíráit egyszeri, 12 éves időtartamra választják. A választási eljárást törvény határozza meg. A bírák jelölőbizottságához minden esetben saját kezdeményezésükre vagy a jog területén működő szervezetek által javasolva kerülhetnek jelöltek. A közösség véleményének meghallgatása után a bizottság előválogatást végez, s ennek eredményét az állampolgári hatalom

¹⁶⁹ Alkotmány 242. cikk

¹⁷⁰ 243. cikk

¹⁷¹ 245. cikk

¹⁷² 246. cikk

elé terjeszti, amely egy második előválogatást követően az Országgyűlés elé terjeszti a javaslatát. Az Országgyűlés végzi el a végleges kiválasztást.

Alkotmányvédelem

Az 1864-es alkotmány (92. cikk) a bírósági felülvizsgálat egy nagyon korlátozott típusát ismerte el. A Legfelsőbb Bíróság érvényteleníthette az államok jogait sértő jogszabályokat, ha az államok törvényhozó gyűléseinek többsége ezt kérte. A cél az államok hatalmának védelme volt, nem pedig az alkotmány vagy általában az alkotmányos jogok védelme. Az 1893-as alkotmány [110. cikk (8) bekezdés] teljes mértékben elismerte a Szövetségi Bíróság (a Legfelsőbb Bíróság új elnevezése) bírói felülvizsgálati jogkörét. Ez a szabály az 1901-es alkotmányban eltűnt, de 1904-ben újra megjelent, és a következő alkotmányokban egészen napjainkig megmaradt. Az 1961. évi alkotmány a 215. cikkben rögzítette a bírósági felülvizsgálatot. Az alkotmány igen egyértelmű módon rögzítette, hogy a Legfelsőbb Bíróság teljes létszámban (tizenöt bíró) jogosult a szövetségi, állami és önkormányzati jogszabályok felülvizsgálatára¹⁷³

Az 1999-es alkotmány három cikke szabályozza a bírósági felülvizsgálat hatáskörét. A 334. cikk felhatalmazza az összes bírót, hogy közvetlenül alkalmazzák az alkotmányt, de csak az Alkotmánybíróság állapíthatja meg a jogszabályok és más közhatalmi aktusok alkotmányellenességét.

A 335. cikk kimondja, hogy az alkotmány védelmezője a Legfelsőbb Bíróság, amely garantálja az alkotmányos szabályok és elvek elsőbbségét és hatékonyságát. Az LB az alkotmány legfőbb és végső értelmezője, és gondoskodik az alkotmány egységes értelmezéséről.¹⁷⁴ Az Alkotmányjogi Divízió-nak az alkotmányos szabályok és elvek tartalmára vagy hatályára vonatkozó megállapításai, értelmezései kötelezőek a Legfelsőbb Bíróság más osztályaira és a köztársaság összes többi bíróságára. A 336. cikk felsorolja az Alkotmánybíróság hatáskörét.¹⁷⁵

A 333. cikk kimondja, hogy az Alkotmány nem szűnik meg, ha betartása megszűnik erőszakos cselekmények miatt. Ilyen esetben minden állampolgárnak, függetlenül attól, hogy rendelkezik-e hivatalos hatalommal vagy sem, kötelessége segíteni annak tényleges életbe léptetésében.

173 Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo: Constitutional Law in Venezuela, in: Conrado Hübner Mendes (ed): *The Oxford Handbook of Latin-America*, 2022, 297. o.

174 A kormány számos törvénye került a Legfelsőbb Bíróság elé, amely a kormányt támogatni akaró és független bírákból állt. Az alkotmányjogi és közigazgatási tanács, amely a legtöbb releváns politikai ügyet tárgyalta, általában a kormány javára döntött, a független bírák gyakori ellenvéleményeivel. A választási kamarában a független bírák voltak többségben. Amikor az ellenzék kérvényezte Chávez elnök visszahívását, a konfliktus a "kamarák háborúját" eredményezte: az Alkotmányos Kamara érvénytelenítette a Választási Kamara döntéseit, amint azok megszülettek. Lásd: Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo: i. m., 298. o.

175 Három hatáskör azonban különösen fontos és Venezuelára némileg jellemző: a nemzetközi szerződések ratifikálás előtti felülvizsgálata (5. sz.), a szükségállapotok elrendelése (6. sz.), valamint maga a jogalkotás hatáskörének gyakorlása, amennyiben az említett jogszabályok hiánya veszélyezteti az állam alkotmányos működését. Lásd: Ana Cristina Núñez M. – Rogelio Pérez-Perdomo: i. m., 298. o.